

Maden Fakültesi'nde Kadın Öğrenciler: 1953'ten Günümüze

Y.Doç.Dr. Nilgün Okay
(76' Jeofizik Sınıfı)

*İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, ve
Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, Maslak, 34469 İstanbul*

Özet

Çağlarboyu mühendisler yetiştiren İstanbul Teknik Üniversitesi, mühendisliğin her dalında olduğu gibi madencilik ve yerbilimlerinde de öncü olmuştur. Cumhuriyet'in ilk günlerinden bugüne, Maden Fakültesi'nin gösterdiği ilerleme, değişim, katkı ve yeri çok önemlidir. Daha yirmibeş sene öncesinde Fakültemizde kız öğrenci sayısı yok denecek kadar az iken bugün kız öğrenciler nerdeyse toplam mevcudun yarısını oluşturmaktadır. Günümüzde Türk üniversiteleri maden, petrol ve yerbilimleri bölümleri arasında en çok kadın öğretim elemanı İTÜ Maden Fakültesi'nde bulunmaktadır. Bu araştırma Maden Fakültesi'nin toplum ve bilim tarihimizdeki yerini, Türk modernleşmesinde önderlik eden kurumlar arasındaki önemini vurgulamaktadır.

Giriş

Türkiye'de madenciliğin 1872 yılında kurulan Orman ve Maden Mektebi ile başladığı bilinmektedir (Birön, 1978). Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Zonguldak Yüksek Maden ve Sanayi Mektebi Etibank'ın gayretleri ile 1924'ten 1931'e kadar faaliyette kalmıştır. Bu dalda ilk modern akademik kuruluş İTÜ Maden Fakültesi olmuştur. İTÜ Senatosunun 2/6/1949 günü 123. toplantısındaki kararlar tutanağında "*maden ve izabe yüksek mühendisleri ile mühendis jeolog yetiştirmek yurdumuzun yeraltı servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi konularında hükümet ve ilgili konularda işbirliğini yapmak üzere kurulduğu*" belirtilmektedir (Maden Fakültesi Bülteni, 1989). Böylelikle 1953'te kurulan Maden Fakültesi 1957'den itibaren Türkiye'nin ilk maden yüksek mühendislerini mezun etmeye başladı. İlk yüksek mühendisler MTA, Etibank, Demir Çelik, Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ), Devlet Su İşleri (DSİ), Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) gibi kuruluşların ilerlemesine katkılarda bulundular.

50'li yıllarda yeraltı kaynaklarımızın araştırılması ve işletilmesi Türkiye'de daha yeni bir konuydu. Bu yıllarda maden sektöründe oldukça modern bir görünüş vardı. Bu sektörün elit kısmını dışarıda Avrupa'da tahsil yapmış mühendisler oluşturuyordu. Maden işletmeleri devletin elindeydi. Yeni kurulmuş olan işletmelerin tesislerinde teknik elemanlar için iyi olanaklar sağlanmıştı. O zamanlar yurt gezilerine gidenler bu tesislerde gördüklerini hayranlıkla yakınlarına anlatıyorlardı. Ancak filmlerde görülecek tarzda güzel, muntazam evler, havuzlu gül bahçeleri, tenis kortları, son moda kıyafetli insanlar. İşte 50'li yılların başında bu dalda okumak daha erkekler için bile yeni idi. Bu inanılmaz gelen çekici tablolar üniversiteye girmek isteyen genç kızlara da cazip gelmeye başlamıştı. Yeni kurulan Maden Fakültesi'ne kızlar da ilgi duyuyorlardı. İstanbul'un merkezi Taksim'de bulunan İstanbul Teknik Üniversitesi'nde okumak bile oldukça prestijli idi. Taşkışla binasında yeni açılan bu popüler fakülteye kaydolun 49 öğrencinin arasında 2 kız öğrenci bulunmaktaydı: *Işık Akman* ve *Suna Atak* (Şekil 1).

Maden Fakültesi'nin ilk sınıfında erkekler arasında yer alan Işık Akman ve Suna Atak için, İTÜ'nün ihtişamlı mekanı içinde öğrenim görmek gurur vericidir. İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi yerine Maden Fakültesi'ni tercih eden Suna Atak "madencilik" zamanının ilginç mesleklerinden biri olarak tanımlıyor. Diğer yandan yatılı kız liselerinden gelmenin verdiği ürkeklikle birbirlerinden destek alarak dayanışma içinde öğrenciliklerini sürdürüyorlar. Erkek ve kadın ilişkilerinin minimum düzeyde olduğunu ve o zaman ki toplumun sosyal kesitinin bir yansımasını görüyoruz.

Çeşitli kurumlar bu yeni kurulan fakültenin öğrencilerine burs vermek isterler: Etibank, Maden Tetkik ve Araştırma Enstitüsü (MTA), Ereğli Demir Çelik İşletmeleri. Işık Akman (*isim benzerliğinden*) Etibank'tan burs almağa hak kazandığı halde kız olduğu için bursu geri alınmıştır. Daha sonraki yıllarda üniversitenin de yardımı ile (*daha sonra evlenmeme şartı ve mecburi hizmet karşılığı*) MTA'dan burs alabilen ilk kadın olmuştur. İlk kız öğrenciler 1958'de "İlk Kadın Maden Yüksek Mühendisleri" olarak mezun olduktan sonra doktoraya devam ederler. İkinci MTA burslusu olarak okuyan *Meral Kalabay* da mezun olduktan sonra MTA'da çalışmaya başlayacaktır.

İ.T.Ü. MADEN FAKÜLTESİ

1953 - 1954

							
4712 Işık AKMAN	4713 Dündar TURHAN	4714 Unal ARTUN	4715 İ. Sırrı GİRAY	4716 İsmet TANER	4717 İ. Ethem ÖZTÜRK	4719 Suna ATAĞ	4720 Ziver ÖNCEL
							
4721 İ. SALTOĞLU	4722 Savaş CANOĞLU	4723 Celal AROMA	4724 Celal KURTULUŞ	4725 Hasan KAZANOĞLU	4726 Orhan KARAMAN	4727 Ural PEYZOĞLU	4728 Faruk KARAAĞLAN
							
4729 Mehmet ÖZGÜL	4730 Hüseyin ÇİM	4731 Kenan ÖLTÜLÜ	4732 İ. HASANREİSOĞLU	4733 M. Kâni PEKER	4734 Mustafa AYTAZ	4735 Erdüş ÖRNEK	4736 Nezir GURKALE
							
4737 Erdoğan YİĞİT	4738 M. Ali BOZDAĞ	4739 Yücel EROĞLU	4740 Fahri GÜNGÖR	4741 Nezihi ALTAN	4742 Mustafa GURDAL	4743 Mustafa KESİR	4744 Atilla TÜBLEK
							
4745 Sabahattin BOLLUK	4746 Nail ÇETİK	4747 Necmettin ÜNAL	4748 Acar ÖZEL	4749 Semih ALTAN	4750 Ümrân KIRCA	4751 Turhan GÜNGÖR	4752 Orhan URAL
							
4753 Ruhi ÖZDOĞAN	4755 M. Emin DÜRMAZ	4756 Unal TOKMAN	4757 A. CANBİLGİN	4758 N. UNAL	4759 Dursun AKAR	4760 Çetin ERTAN	4761 Kemal BABACAN
							
4775 N. AKÖREN							

Şekil 1. İTÜ Maden Fakültesi 53' sınıfı.

Maden Fakültesi'nin ilk mezunları 50'li yılların sonunda mesleğe adım atmıştır (Şekil 2). Metalürji Yüksek Mühendisi olarak Reyhan Akşit (59' sınıfı), Sevgi Aydın Doğu (66' sınıfı) ilk Petrol Yüksek Mühendisi olarak mezun oldular. İlk Jeofizik Mühendisi olarak 75' sınıfından Azra Nur Tütüncü ve Nalan Kocaman 1980'de mezun oldular.

Fakülteye giren ve mezun olan kız öğrencilerin mesleklerinde çalışmakta olduklarını görüyoruz. Fakat önceleri madencilik sektörü kadını çalışabilecek, madencilik mesleğini sürdürecektir şekilde halen ciddiye almamaktadır. Daha sonraki yıllarda daha fazla kadının üniversiteye öğrenci olarak girmesi, staj yapması ile sektörde yer alması sayesinde bu durumun hızla değiştiğini göreceğiz. Kadın mezunlar arasında yüksek-lisans ve doktora yapanlar giderek artmaktadır. Doktoralı mezunlarımızdan Maden Fakültesi'nde akademik kariyerlerine devam edenlerin yanısıra çeşitli üniversitelerde görev alanları da görüyoruz (Şekil 3).

Türkiye ve dünyada genel olarak erkeklerin çoğunlukta olduğu madencilik ve yerbilimlerinde kadınlar hakkında çok az şey söylenmesi doğaldır. Tüm dünyada ekonomik, sosyal tarihin gelişimiyle 70'li yıllardaki değişimlerinin Türkiye'deki etkilerini daha çok 80'li yıllarda görmeye başladık. Aile yapısı ve ilişkileri, kültür, toplumsal değişimleri anlamak açısından önemli sayılacak etkenlerin izlerini yüksek öğrenime başlayan öğrencilerde görmek mümkündür. Bu durum özellikle 80'li yıllarla birlikte Maden Fakültesi'ne giren kadın öğrencilerin artması ile kendini gösteriyor. Bu yıllar Bridenhal ve Koonz (1997)'in ortaya attığı artık kadının "*görünür hale geldiği*" yaklaşımına bu alanda Türkiye'den bir örnektir diyebiliriz. Amerikan üniversiteleri (Crawford ve diğ., 1987; Etzkowitz ve diğ., 1994; Macfarlane ve Luzzadder-Beach, 1998; Bell et al., 2003), hatta Cambridge gibi prestijli üniversitelerin yerbilimleri bölümlerinde bile kadın öğretim üyesi ve öğrenci kabulü yakın tarihlerde gerçekleşirken ve aşılma süresi ise oldukça uzun olurken (deWett ve diğ., 2002; Holmes ve diğ., 2002; 2003), Türk üniversitelerinde kadının akademik hayata girişi daha kısa sürede gerçekleşmiştir. Günümüzdeki kadın araştırmaları Avrupa üniversiteleri arasında daha fazla kadın öğretim elemanının Türk üniversitelerinde bulunduğunu göstermektedir (Acar, 1991; Okay ve diğ., 2004).

Maden - 1958

Işık Akman
(53' sınıfı)

Suna Atak
(53' sınıfı)

Metalürji - 1964

Reyhan Akşit
(59' sınıfı)

Petrol - 1971

Sevgi Aydın Doğru
(66' sınıfı)

Jeofizik - 1980

Azra Tütüncü
(75' sınıfı)

Nalan Kocaman
(75' sınıfı)

Şekil 2. İTÜ Maden Fakültesi'nin ilk kadın mezunları.

Maden	Metalürji (1978'e kadar)	Jeoloji	Petrol	Jeofizik
Işık A. Kumbasar-1964 Suna Atak-1979 Hayrünisa Dinçer-1998 Gülay Bulut -2000	Fusün Arısan-1976	Cazibe Sayar-1954 Yüksel Örgün-1993 Zekiye Karacık-1996 Vildan Esenli-1996 Şafak Altunkaynak-1997 Gülbin Gürdal-1998 Fazilet Altınışık-1999	Züleyha Uğur-1997 Ayşe Dönmez-2000	Silva Büyükaşıkoglu-1965 Gündüz A. Horasan-1992 Hülya Kurt-2000 Ayşe Kaşlılar-2000

Şekil 3. İTÜ Maden Fakültesi'nde ilk doktora yapan kadınlar (1954-2000).

İstatistiklerin Açıklanması

Maden Fakültesi Arşivi 1999'da yeni yerine kavuşması ile, öğrenci dosyalarının düzenlenmesiyle Fakülte'mizin örnek bir ofisi olarak işler hale gelmiştir. Kurulduğu yıllardan günümüze içerdikleri bilgiler bakımından bu dosyalar önemli kaynak oluşturmaktadır. Çeşitli yıllara ait İTÜ katalogları ile ÖSYM Yüksek Öğretim istatistikleri¹, ve yabancı literatür araştırması yapılmıştır. Yüksek lisans ve doktora çalışmaları ile bilgiler için İTÜ Fen Bilimleri'nin web sayfasından yararlanılmıştır². Ayrıca diğer Türk üniversiteleri yerbilimleri bölümleri ile ilgili bilgiler için ise üniversitelerin web sayfalarından yararlanılmıştır.

Girenler

Maden Fakültesi'nin 1953 yılında açılan ilk sınıfına sadece 2 kız öğrenci kayıt oldu (Şekil 1 ve 4). Daha sonraki yıllarda kadın öğrencilerin sayısında bir değişme olmadı. Fakülte'ye 1952-1999 yılları arasında giren öğrencilerin dağılımına baktığımızda bunun % 12'sini kız öğrenciler oluşturmaktadır. Genel olarak 70'li yıllardan itibaren fakülteye giren öğrenci sayısının artmasıyla kadın öğrencilerin sayısında artış görülüyor. 1977 yılında Fakülte'ye toplam 330 kişi kaydolmuştur. Bunun 22'si (% 11) kadın öğrencidir. Daha sonraki büyük artışlar sırasıyla 1982 yılında 55 kişi (% 20), 1993'te 77 kişi (% 30) şeklindeyken, öğrenci sayısının 1994'te düşürülmesiyle 1999'da 60 kız öğrenci ile oran % 38'e çıkmıştır. Kız öğrencilere Fakülte'nin her bölümünde rastlıyoruz. İlk yıllarda kız öğrenciler İzabe (Metalürji)'ye rağbet ederken 90'li yıllarda ise bunun özellikle jeoloji ve jeofiziğe kaydığını görüyoruz. Son yıllarda en fazla kız öğrencinin görüldüğü bölüm Jeoloji Mühendisliği bölümü iken en az kız öğrencinin görüldüğü bölüm Petrol Mühendisliği bölümüdür (Şekil 5).

Mezunlar

Maden Fakültesinden 1957'den 1999 Güz dönemine kadar toplam 4796 mezun olmuştur (Şekil 6). Bunun 516'sini yani % 10'unu kız öğrenciler oluşturuyor.

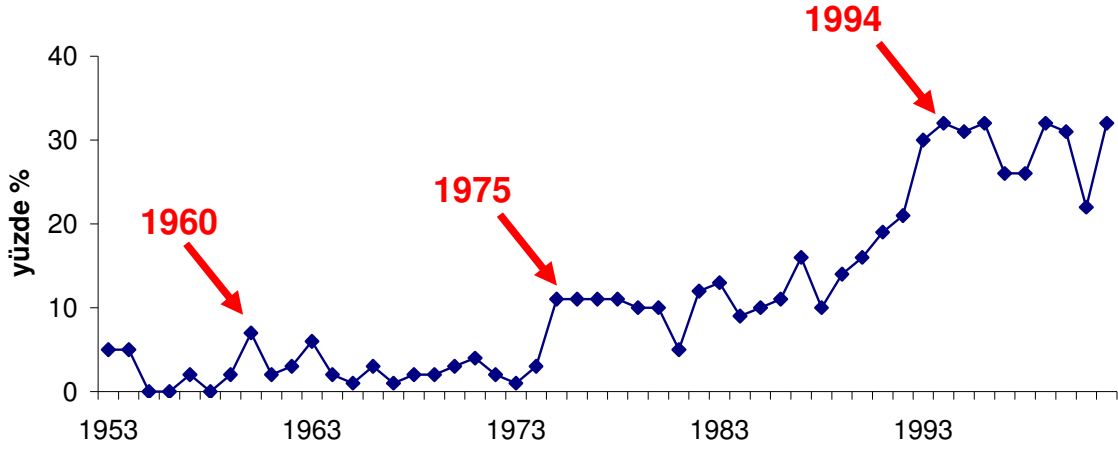
¹ÖSYM, 1986. 1983-1984 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri, Ankara, 161 s.

ÖSYM, 1990. 1989-1990 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri, Ankara, 324 s.

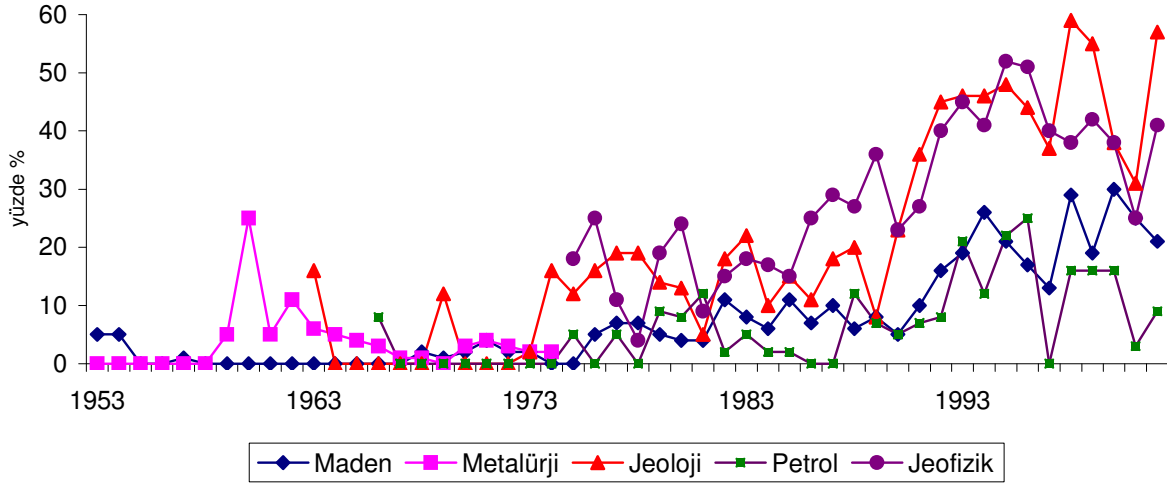
ÖSYM, 1992. 1991-1992 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri, Ankara, 346 s.

ÖSYM, 1994. 1993-1994 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri, Ankara, 161 s.

²<http://www.fbe.itu.edu.tr/akadem/itu-sci.html>

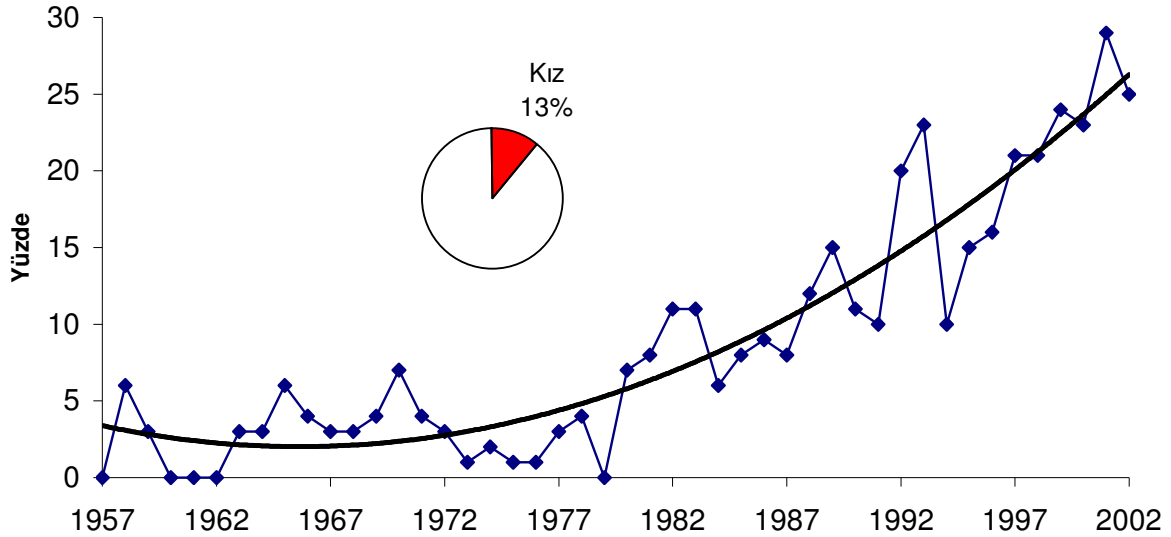
Şekil 4. İTÜ Maden Fakültesi'ne giren kız öğrencilerin artışı (1953-2002).

Şekil 5. İTÜ Maden Fakültesi'ne giren kız öğrencilerin bölümlere göre dağılımı.

Mezun olan kız öğrencilerin yıllara göre dağılımına baktığımızda, kızların yüzde oranı 1958'de % 6 iken 1982'de % 11'e, 1992'de % 20 ve 1999'da % 24'e çıkmıştır. Mezun sayısı, 70'li yılların sonunda ve 1996'da düşüş göstermektedir. Üniversite'nin kapalı olmasından dolayı 1979 yılındaki mezuniyetler gerçekleşmemiştir.

Beş yıllık yüksek mühendislik programından mezun olan (1957'den 1977'ye kadar) toplam 963 mezundan 39'u (% 3) kadındır. Dört yıllık lisans programına geçilmesiyle 1973'den 2000'a toplam 4096 mezunun % 13'si 488 kadın mühendis oluşturmaktadır (Şekil 6). Fakülte'ye 2000 yılına kadar kayıt olan yaklaşık 922 kız öğrencinin 123'ünün çeşitli nedenlerle kayıtlarının silindiği ve öğrenimlerini terk ettiğini biliyoruz. Bugüne kadar toplam mezun öğrenci sayısı 516'dır. Buna göre Fakülte'ye giren öğrencinin % 60'ı mezun olmuş, %14'ü ayrılmış, % 26'sı ise halen öğrencidir. Öğrencilerin Fakülte'yi terk etmeleri genelde ilk ders yılında gerçekleşmektedir. Ayrılma nedenlerinin % 32'sini İTÜ'nün diğer fakültelerine yatay geçiş oluşturmaktadır. Yatay geçişlerin en çok yapıldığı İnşaat ve Metalürji bölümlerinin birinci sırayı alması da ilginçtir. Diğer nedenlerle başka üniversitelere geçiş % 20, bilinmeyen nedenlerle % 19, 90'lı yıllarına başına kadar da ailevi ve evlilik nedenleri ile % 14 'ü ayrılmıştır. Geri kalan % 16'sı ise başarısız/devamsızlık nedeniyle mezun olamamışlardır.

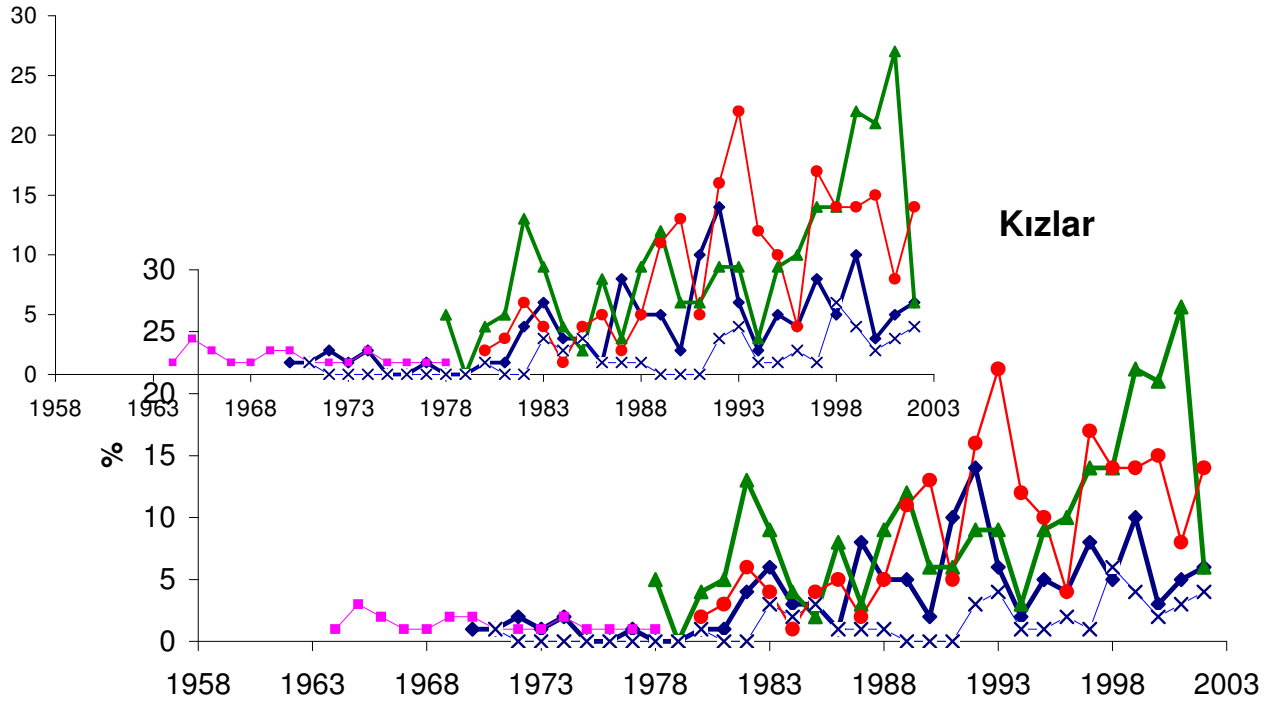
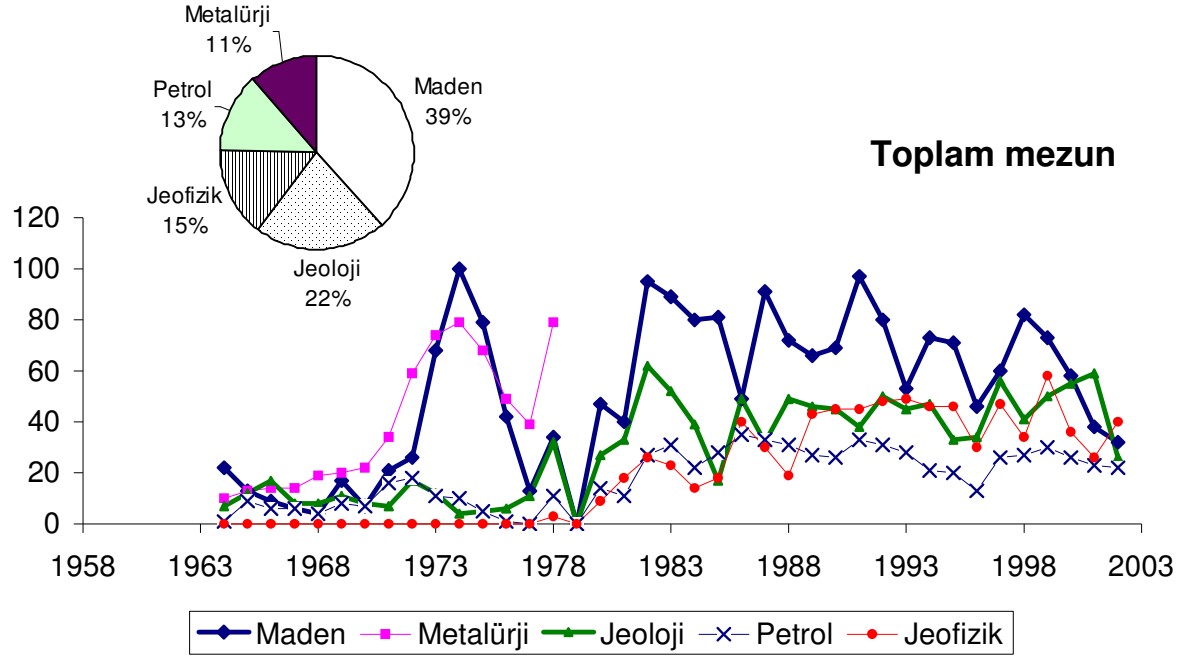
Şekil 6. İTÜ Maden Fakültesi'nden lisans derecesiyle mezun olan kız öğrenciler.

Bölümlere göre mezuniyet 1964'ten sonra gerçekleşmeye başladı. Bu yılda Maden 22, Metalürji 10, Jeoloji 7, Petrol 1 kadın mezun vermiştir (Şekil 7). Metalürji bölümü 1978'e kadar Maden Fakültesi bünyesinde mezun verdiği için mezunların bölümlere göre dağılımında maden bölümünün 1964-1999 yılları arasında en fazla mezun veren bölüm olduğunu görüyoruz. Bölümleşmeden sonra kadın mezunların ise daha çok Jeoloji ve Jeofizik bölümlerinde yoğunlaştığını görüyoruz.

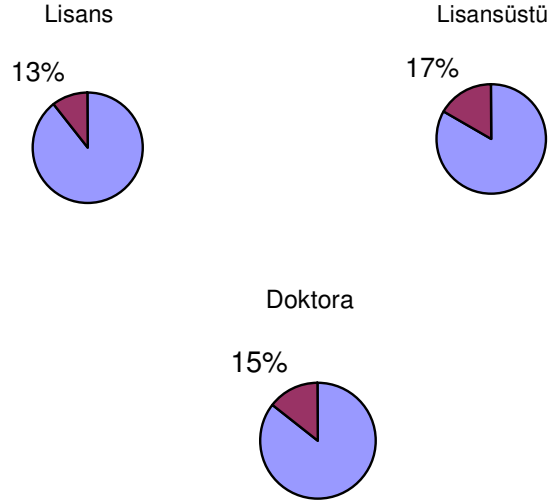
Yüksek lisans ve Doktora

Kadın mezunların, akademik kariyer yapmayı seçerek lisansüstü ve doktora yapan kız öğrenciler 60 (% 11) civarındadır (Şekil 8). Maden Fakültesi'nde ilk yüksek lisans programının 1975'te başlamasıyla 1999'a kadar toplam 243 mezun yüksek mühendis oldu; bu sayının 49'u (% 17) kadındır. Maden Fakültesi'nde yapılan doktoraların yıllara göre dağılımına bakarsak, 1954-1999 arasında toplam 89 doktora yapılmıştır.

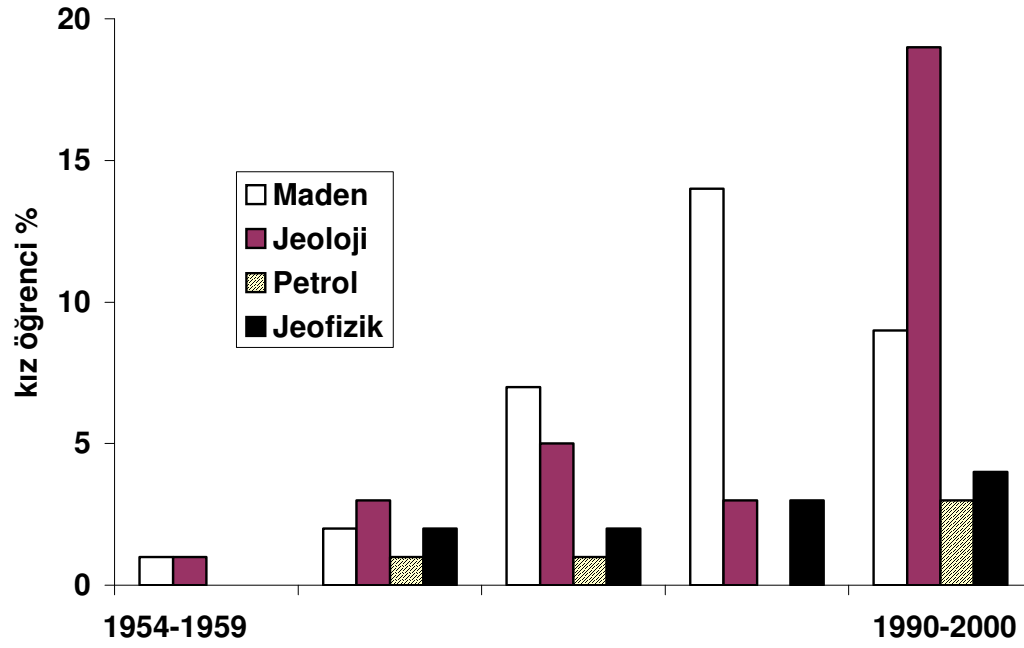
Bunun % 15'si kadın öğrenciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Doktora yapan kadın sayısı, 60-80'li yıllarda ortalama 2 iken 90'lı yıllarda bu sayı 10'a ulaşmaktadır. Diğer bir nokta ise, yapılan doktoraların bölümlere göre değişimine bakarsak en fazla doktora yapılan maden (% 38) ve Jeoloji (% 35) bölümlerinde olduğu görülüyor (Şekil 9). Kadınların en fazla doktora yaptıkları bölüm % 53 ile Jeoloji bölümüdür. Bunlar arasından % 20'si Maden Fakültesi'nde öğretim elemanı olarak görevlidir.

Şekil 7. İTÜ Maden Fakültesi'nden mezun olan kız öğrenciler.

Şekil 8. Maden Fakültesi'nden mezun olan kız öğrenciler.

Şekil 9. Maden Fakültesi'nde alınan doktoraların bölümlere göre dağılımı.

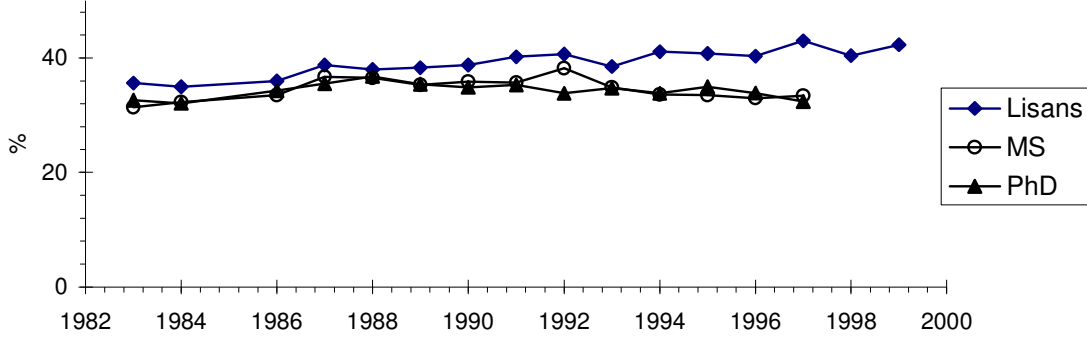
Yorum

Çok değil daha yirmibeş yıl öncesinde fakültemizde kız öğrenci sayısı yok denecek kadar azken bugün kız öğrenciler toplam mevcudun yarısını oluşturmaktadır. Son on beş yıl içinde Türkiye üniversitelerinde kız öğrenci oranı sürekli artış göstererek yükseldi (Acar, 1991; Okay, 2000). Bu değişimin sebepleri nedir? Bu değişim nasıl yaşandı? Acaba kız öğrenci sayısındaki artış, üniversiteye giren kız öğrenci sayısındaki artışa mı bağlı? Son yirmi sene içinde yaşadığımız hızlı gelişme değişik bölümlere nasıl yansıyor? Yerbilimleri bölümlerinde kız öğrenci oranındaki artış, bu genel artışın çok üstünde... Arkasından fizik, meteoroloji, matematik ve kimya geliyor... Bilgisayar, işletme ve sosyal bilimlerdeki kız öğrenci sayısında ise yer yer düşüşler yaşanıyor...

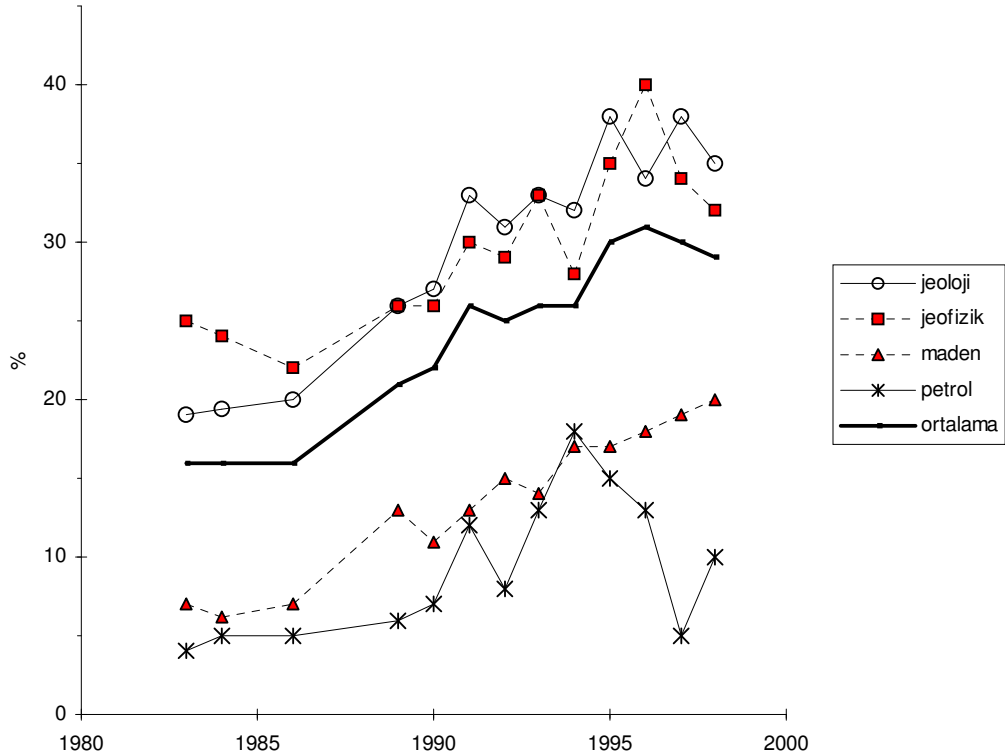
Bu soruları kısmen cevaplandırabilmek için yürütülen araştırmada veri bazı olarak 1983'den günümüze kadar çeşitli yıllara ait ÖSYM Yüksek Öğretim İstatistikleri yayınları kullanıldı¹. Şekil 10 dört yıllık lisans öğretimi veren üniversitelere giren kız öğrenci yüzdelerini gösteriyor. Kız öğrenci sayısının toplam öğrenci içindeki oranı 1983'de % 36'dan 1999'da % 43'e yükselmiştir (Şekil 10; Okay, 2000). Bu yıllar arasında üniversiteye giren kız öğrenci sayısında düzenli bir artış görülüyor. Bu artış yıllık ortalama % 0.44'e karşılık gelmektedir. Eğer artış böyle devam ederse 2016 yılında kız ve erkek öğrenci sayısının eşit hale geleceği tahmin edilebilir.

Kız öğrenci oranındaki bu artış değişik bölümlere nasıl yansımış? Bu konu araştırıldığında bölümler arasında çarpıcı farklılıklar görülüyor. Kız öğrenci oranında belki de en çarpıcı artış Jeoloji ve Jeofizik bölümlerinde olmuş (Şekil 11; Okay, 2000). 60'lı ve 70'li yıllarda yerbilimleri bölümlerinde, özellikle Jeoloji mühendisliğinde, kız öğrenci sayısı oldukça azdı. 80'li yılların ilk yarısında da yerbilimleri bölümlerinde kız öğrenci oranı % 20 civarındaydı. Hatta bu yıllarda kurumların yurt dışı yüksek lisans-doktora burslarından sadece erkekler yararlanabiliirdi, bu durum 1983'te Milli Eğitim Bakanlığı'nın eşit şartlarda kızlara da burs vermeğe başlayana kadar sürdü. Daha sonra 80'li yılların sonlarına doğru bu oran hızla artarak 1992'de % 30'a, son yıllarda da % 40'a kadar yükselmiştir (Şekil

11). Yerbilimlerinde % 1.42'lik yıllık artış hızı, Türkiye genelindeki tüm kız öğrenci oranındaki artışın (0.42), üç katından daha fazladır (Şekil 10).

Şekil 10. Türkiye genelinde kız öğrenciler.

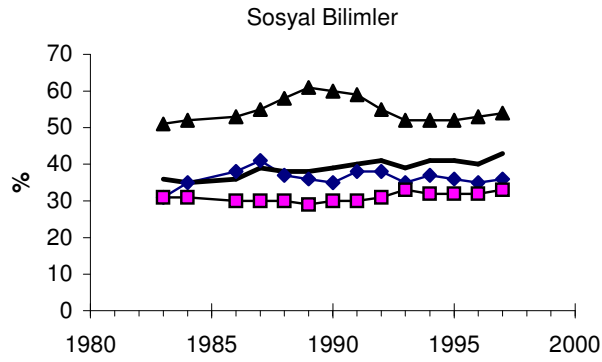
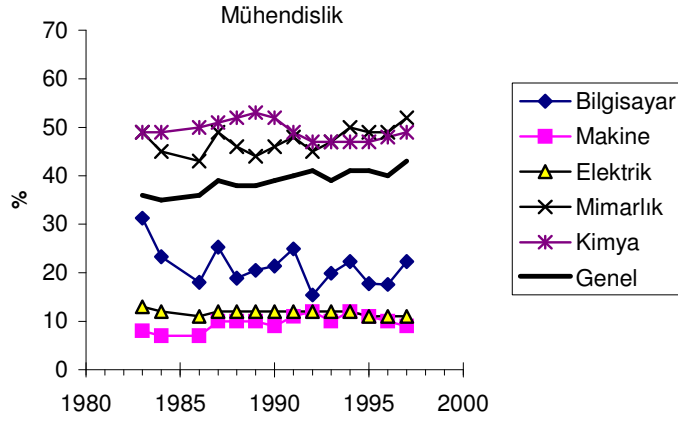
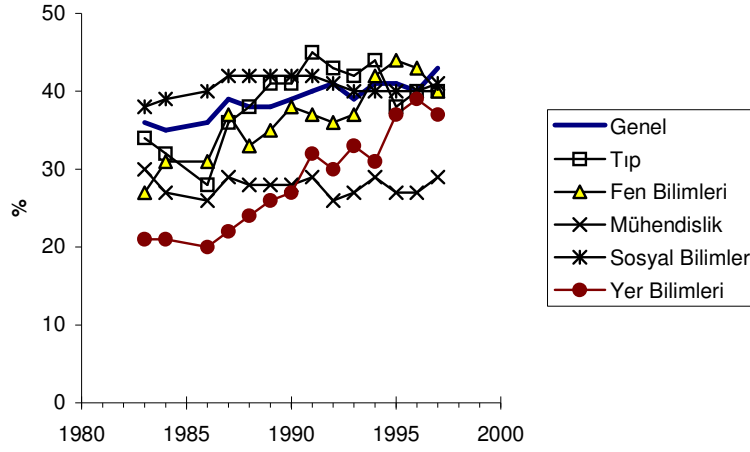

Şekil 11. Türk üniversitelerindeki bayan lisans öğrencileri.

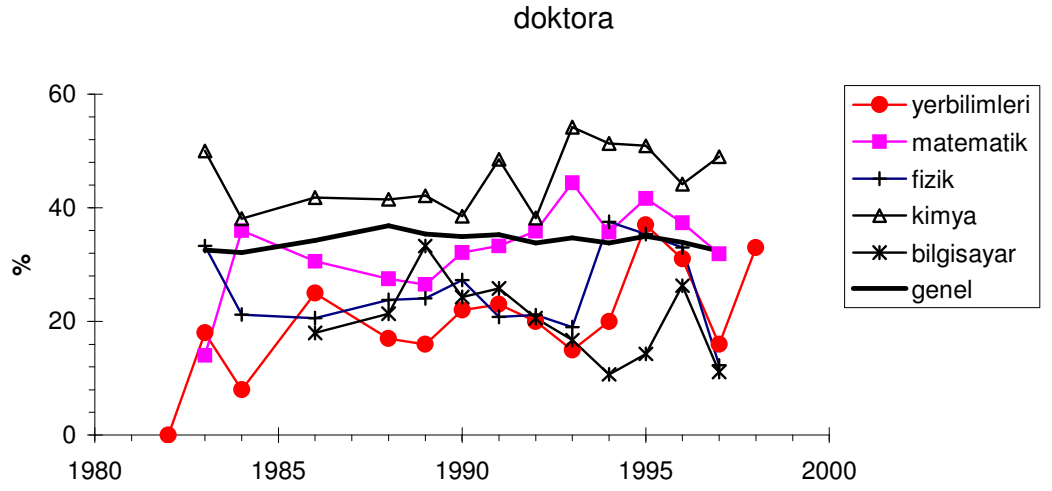
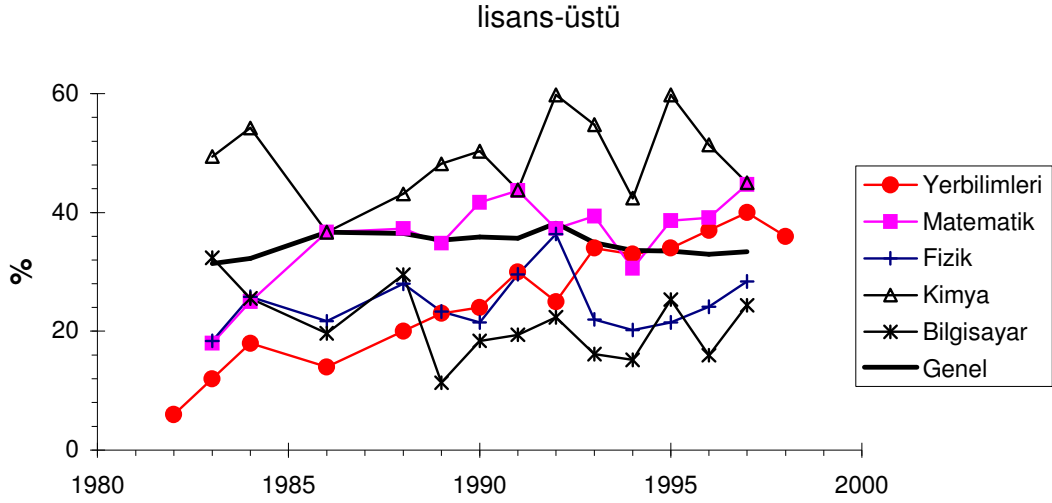
Fakültemiz bölümlerindeki kız öğrenci oranındaki artışa benzer bir değişimi Fizik ve Meteoroloji bölümlerinde de görüyoruz. Türkiye’de 1983’de özellikle Fizik bölümlerindeki kız öğrencilerin oranı % 25 iken, 1997’de % 38 olmuştur; yıllık bazda artış oranı % 0.93’dir. Buna karşın Matematik ve Kimya gibi diğer fen bölümlerinde kız öğrenci oranı, Türkiye genelindeki değişime benzer ya da az bir artış gösteriyor (Şekil 12 ve 13).

Fen bilimlerindeki bu çarpıcı değişimlerden farklı olarak mühendislik dallarında kız öğrenci oranı 80’li ve 90’lı yıllarda ya sabit kalmış, ya da bilgisayar mühendisliğinde olduğu gibi önemli bir düşüş göstermiş (Şekil 12). Mimarlık bölümlerindeki kız öğrenci oranındaki değişim de mühendislik dallarındaki benzer özellik taşıyor. Sosyal bilimlerde kız öğrenci oranındaki artış Türkiye genelindeki artışa paralel bir değişim gösteriyor. İlginç olarak işletme bölümlerinde 1986 ile 1989 arasında kız öğrenci oranı hızla artmış, sonra benzer bir hızla düşmüştür. Kız öğrenci oranı 1986 ile 2000 yılları arasında fen bölümlerinde genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde bir artış göstermekte, sosyal bilimlerde Türkiye ortalamasına paralel bir artış izlemiş, mühendislik bölümlerinde ise sabit kalmıştır (Şekil 12).

Kız öğrenci oranı bazı bölümlerde hızla artarken, diğerlerindeki artış daha düşük, ve bazılarında ise hatta düşüş gösteriyor (Okay, 2000). Bu konu çok daha kapsamlı bir araştırmayı gerektiriyor. Fakat bu aşamada bazı saptamalar yapmak da mümkün. Kız öğrenci sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu Mimarlık, Kimya Mühendisliği, Kimya, Matematik, İşletme gibi dallarda kız öğrenci oranındaki artış Türkiye genelindeki artışa paralel bir değişim göstermiş. Yani, 80’li yıllardan beri bu konulara kız öğrencilerin duyduğu ilgide bir değişiklik olmamış. Buna karşın 80’li yıllarda kız öğrenci oranının düşük olduğu bazı bölümlerde (Jeoloji, Jeofizik) oran hızla artarken, diğer bölümlerde (Bilgisayar, Elektrik ve Makine Mühendisliği) bu oran azalmış.

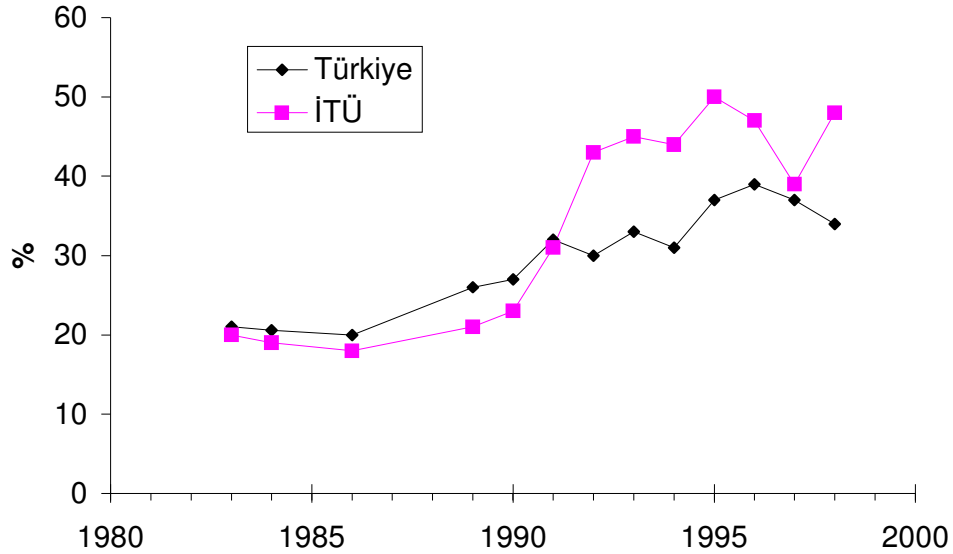
Şekil 12. Türkiye genelinde kız öğrencilerin alanlara göre dağılımı.

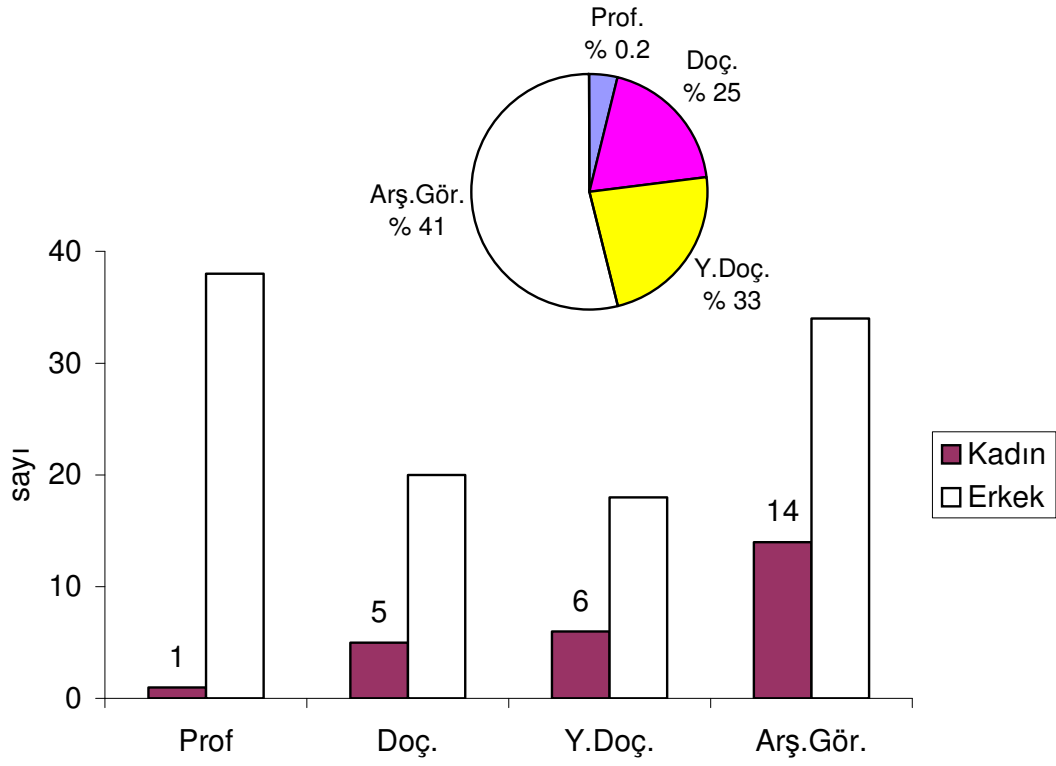
Şekil 13. Türkiye genelinde lisans-üstü programlarında kız öğrencilerin dağılımı.

Bölüm seçiminde Jeoloji, ve Jeofizik gibi konular ile Bilgisayar, Elektrik ve Elektronik gibi konular arasında önemli bir fark var. Hemen hemen hiç bir öğrenci Jeoloji, Jeofizik gibi dalları ilk üç tercihi içerisinde göstermiyor, buna karşın Bilgisayar, Elektronik gibi konular her zaman birinci tercihler arasında kalıyor. Öğrencilerin ilk üç tercihine etkileyen etkenler gelecekte iyi bir iş bulma ümidin yanısıra günün modası oluyor. İlk üçten sonraki tercihler, belki de öğrencilerin gerçek ilgi alanlarını yansıtıyor. Örneğin yerbilimleri, Fizik ve Meteoroloji gibi dallarda iş bulma potansiyeli

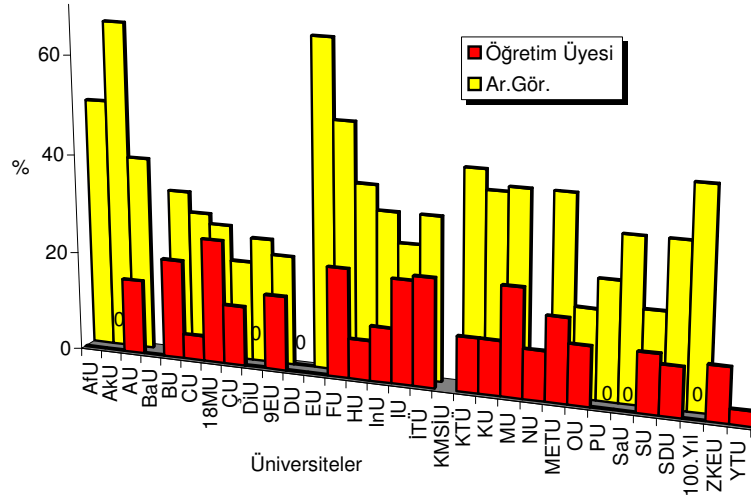
düşük; bu dallardan mezun olan öğrencilerin çoğu başka mesleklerde çalışıyor. Bunu bilerek bu dalları seçen kız öğrenciler bu konulara gerçekten ilgi gösteriyor. Yerbilimleri gibi konular dünyaya, yaşadığımız fiziksel çevreye duyulan ilginin sonucunda gelişen dallar. Dünya tarine bakacak olursak, doğu medeniyetlerinde fiziksel çevreye bir ilgi olmadığı için, bu dallar hiç bir zaman gelişemedi. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nda çok sayıda mühendis, mimar ve doktor olduğunu biliyoruz ama bir jeolog veya jeofizikçi olduğunu bilmiyoruz. Türkiye'nin halen sürmekte olan uzun, sancılı batılılaşma sürecinde, 90'lı yıllarda önemli bir aşamaya ulaşıldı (Okay, 2000; Okay ve diğ., 2004): dünyaya, fiziksel çevreye duyulan ilgi ortaya çıktı. Gittikçe sayıları artan doğa yürüyüşleri, gezi ve doğa dergileri, doğa ile ilgili dernekleri, bu fiziksel çevreye olan ilginin batılı bir olgunun sonucu... Özellikle son yıllarda Türkiye üniversiteleri bölümleri ile Fakültemiz bölümlerinde kız öğrenci sayısındaki artış belki de fiziksel çevreye duyulan bu ilginin bir sonucu diyebiliriz (Şekil 14). Bu artışın etkileri son yıllarda Fakültemiz öğretim elemanlarının oranında da kendini göstermektedir. Kadın araştırma görevlileri % 40'lara ulaşmıştır (Şekil 15).

Şekil 14. Türkiye ve İTÜ'de lisans programlarında kız öğrencilerin artışı.

Şekil 15. İTÜ Maden Fakültesi'nde kadın öğretim elemanlarının dağılımı.

Şekil 16. Türk üniversitelerinde kadın öğretim elemanlarının dağılımı.

Sonuçlar

Son onbeş yıl içinde Türkiye genelinde üniversitelerdeki kız öğrenci oranı sürekli bir artış göstererek % 43'e yükselmiştir. Fakültemiz bölümlerindeki kız öğrenci oranındaki artış, bu genel artışın çok üstündedir. Kızlardaki bu artışın nedeni herhangi bir mühendislik dalında okumak, İTÜ'lü olmak, İTÜ diplomalı bir mühendis olmanın yanısıra, muhtemelen 90'lı yıllarda başlayan fiziksel çevreye ve dünyaya duyulan ilgidir. Dünyada 60'lı, 70'li yıllarda ekonomik ve sosyal değişimler olurken bizde de bu değişimler 80'li yıllardan sonra yaşanmaya başlandı. Modern kadın hareketlerini görmeye başladığımız 1960'lı yıllarda tüm bilim dallarında olduğu gibi yerbilimlerinde de hızlı bir artışla kadın akademik hayata girmeye başlamıştır. Özellikle son yirmi yıldır bazı bölümlere giren kız öğrencilerin ve araştırma görevlilerinin artması bu değişimlerin sonucuna bir örnektir. Bu değişim yılları sonunda artık kadının üniversitelerimizde görünür hale geldiği görülüyor. Bugün cinsiyet ayrımının hemen hemen olmadığı Türk üniversiteleri, özellikle Avrupa ve de Amerikan üniversiteleri ile karşılaştırılınca, ayrıca kadın öğretim üyeleri ve araştırmacılar için avantajlı bir ortam ve bir iş yeri olduğunu görüyoruz (Okay ve diğ., 2004). Günümüzde Türk üniversiteleri maden ve yerbilimleri bölümleri arasında en çok kadın öğretim elemanı İTÜ Maden Fakültesi'nde bulunmaktadır (Şekil 16). Kadınların henüz meslekte az sayıda olmaları nedeniyle başlangıç safhasındaymış gibi görünse de, gelecek onbeş sene içinde bu adımın daha ötesine geçilecektir.

Teşekkür

Başlarken 1999 yılında Fakülte Arşivi'ni kullanmama izin veren zamanın Maden Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Naci Görür'e (67' sınıfı), araştırmanın sürdürülmesini destekleyen İTÜ Rektörü Prof.Dr. Gülsün Sağlamer'e, araştırma boyunca yardımlarını gördüğüm İTÜ Maden Fakültesi Öğrenci İşleri Bürosu'ndan Neşe Durukan (emekli) ve Mehmet Öztürk'e, Personel İşleri Şefi Naciye Düren'e, ayrıca Rektörlük İstatistik Bürosu çalışanlarına, böyle anlamlı bir günün başarılmasında başta Maden Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Mahir Vardar (67' sınıfı), Prof.Dr. Fatma Arslan (78' sınıfı) ile Doç.Dr. Aysun Güney'e teşekkür ediyorum. Fakültemizin ilk kadın mezunları, Türkiye'nin ilk kadın maden mühendisleri, Prof.Dr. Suna Atak ve

Prof.Dr. Işık Kumbasar'a verdikleri katkı ve paylaştıkları anılar için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunmak isterim. Arşiv'de tozlu dosyalar arasında birlikte günlerce benimle çalışan sevgili öğrencim Burçak Akbalık'a (96' sınıfı) teşekkürlerimi sunuyorum.

Kaynaklar

- Acar, F., 1991. Women in Academic Science Careers in Turkey, "Women in Science, token women or gender equality"de (Ed. V.Stolte Heiskanen ve diğ.), ISS-UNESCO Yayınları., Beng Publ., s. 147-171.
- Bell, R.E., Kasten, K.A., Cane, M., Miller, R.A., Mutter, J.C., Pfirman, S., 2003. Righting the balance: gender diversity in the geosciences, *EOS Trans. AGU* 84 (31), 292-293.
- Birön, C., 1978. Türkiye maden mühendisliği öğretiminin gelişmesi. *25.Yıl Bülteni*, İTÜ Maden Fakültesi, s.3-5.
- Bridenhal, M. ve Koonz, C., 1997. *Avrupa tarihinde kadınlar*, s. 49.
- Crawford, M.L., Moody, J.B., Tullis, J., 1987. Women in (geo) academia: students and professors revisited. *Geology*, 15 (8) 773-774.
- DeWett, C.B., Ashley, G.M., Kegel, D.P., 2002. Biological clocks and tenure timetables: restructuring the academic timeline. *GSA Today*, 1-7.
- Etzkowitz, H., Kemelgor, C., Neuschatz, M., Uzzi, B., Alonzo, J., 1994. Who will do science? *Educating in next generation* 'de (Ed. Pearson, A.A. ve Fechter, F.J.), John Hopkins Pres., s. 169.
- Holmes, M.A., O'Connell, S., Frey, C.D., Ongley, L.K., 2002. Geoscience gender equity in academia: we are still waiting, *GSA Meeting*, Paper No. 205-12.
- Holmes, M.A., O'Connell, S., 2003. Where are the women geoscientist professors? *EOS* 84 (50) 564-565.
- Maden Fakültesi Bülteni, 1989. *35.Yılında Maden Fakültesi*, İTÜ, s. 16.
- Macfarlane, A., Luzzadder-Beach, S., 1998. Overview: achieving equity between women and men in the geosciences, *GSA Bull.*, 110 (12): 1590-1614.
- Okay, N., 2000. Üniversitelerde kız öğrenci sayısı hızla erkeklere ulaşıyor, *Cumhuriyet Bilim Teknik*, sayı: 687, s. 4.
- Okay, N., Güney, A., Arslan, F., Ünal, Y., Aydınöğlü, Z., Okay, O., Horasan G., 2004. Current status of women in the Geosciences: A case study from Turkey, 32. Int'l Geol. Cong., Florence, Italy, No. 226-6.